

Seksuaalirikokset ja oikeudenkäynti

Antti Tapanila

Copyright © 2023 Alma Talent Oy ja Antti Tapanila
Yhteistyössä Juristiliiton Kustannus

ISBN 978-952-14-4835-5
ISBN 978-952-14-4837-9 (verkkokirja)

Kansi: Aste Helsinki Oy
Taitto: Aste Helsinki Oy

Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu 2023

Anna palautetta kirjasta: kustannustoimitus@almatalent.fi

Saatteeksi

*Kävimme silta sillalta nyt, seikat
puhellen, joista näytelmäni laulaa
ei huoli; kaaren päälle seisahdimme*

*silmäämään uuteen kuiluun Malebolgen
ja itkuun hyödyttömään; ja tuo alho
minusta synkkää synkemmältä näytti.*

Dante¹

Omakohtainen tutustuminen seksuaalirikostapauksiin tuomioistuin-
missa sai alkunsa auskultoinnista vuonna 2002. Tutorina toimi käräjä-
tuomari Anja Aulomaa, joka hoiti runsaasti seksuaalirikoksia. Anjan
istuntoja seuraamalla pääsin näkemään, miten tapauksia hoidetaan
asiallisella tyyllillä ja vankalla ammattitaidolla.

Työura vei lähes kymmeneksi vuodeksi muihin tuomioistuin-
tehtäviin, mutta palattuani käräjäoikeuteen vuonna 2011 työpöydäl-
läni oli runsaasti seksuaalirikoksia. Jonkin aikaa hoidin niitä itse
asiassa niin, että minulla oli tilaisuus käydä kysymässä entiseltä tuto-
riltani Anjalta neuvoja omiin juttuihini, muun muassa rangaistusten
mittaamiseen.

¹ Suomentanut Elina Vaara.

Kirjan pontimena on yhtäältä seksuaalirikostapausten käsittelemisen eri rooleissa vuosien ajan. Toisaalta rikoslain 20 luvun uudistaminen vuoden 2023 alusta alkaen aktivoi minua pohtimaan, että nyt kirjan julkaisemiselle olisi otollinen aika. Näiden syiden taustalla oli kuitenkin pitkään itämässä ollut ajatus, jonka aikanaan heitti ilmoille hyvä ystäväni ekonomi Elina Lahtinen.

Olimme Elinan kanssa tutustuneet hoitaessamme yhdessä johtamistehtäviä Suomen Partiolaiset ry:ssä vuosina 2008–2009. Tapasin Elinan, kun olin selviytynyt ensimmäisistä rikosistunnoistani käräjäoikeudessa. Elina sanoi – ilmeisesti huumorimielessä –, että varmaan kohta kirjoitat kirjan seksuaalirikoksista. Ihan heti tähän aiheeseen en palannut, onhan keskustelustamme kulunut aikaa lähes 12 vuotta. Voi kuitenkin pohtia, olisinko tarttunut aiheeseen koskaan, ellei tätä keskustelua olisi aikanaan käyty.

Kirjan kirjoittaminen on ajoittunut syksyyn 2022 ja aineistoa olen voinut seurata joulukuun alkupuolelle ennen kuin käsikirjoitus on luovutettu kustantajalle. Haluan kiittää kustantajan taholla sisällöpäällikkö Arja Lappeteläistä ja kustannustoimittaja Katja Kolulaa miellyttävästä yhteistyöstä sekä Katjaa vielä erikseen tarkkuudesta käsikirjoituksen lukemisessa. Kirjan valmistumisessa ovat merkittäväällä panoksella auttaneet asianajaja Kaarle Gummerus, aluesyyttäjä Jaana Linna sekä rikoskomisario Joni Länsipuro. He ovat suostuneet haastateltaviksi seksuaalirikostapausten hoitamisesta sekä kommentoineet käsikirjoitusta. Lisäksi kollegani rikososastolta, käräjätuomari Juha Parmio on perehtynyt rangaistusten mittaamista koskevaan osaan ja kommentoinut sitä. Haluan kiittää heitä kaikkia siitä, että he ovat antaneet työkiireistään huolimatta aikaansa ja asiantuntemustaan kirjahankkeen hyväksi.

Suomen tietokirjailijat ry on myöntänyt apurahan kirjaa varten, mikä on apurahan myöntämisen ehtojen vuoksi tässä yhteydessä mainittava.

Seksuaalirikostapausten käsitteleminen saattaa joskus tuntua sil-lan yli kävelemiseltä, josta avautuu maisema ihmismielen syvimpiin kuiluihin. Kaikille työ ei sovi. Itse en ole kokenut juttujen toisinaan synkstä laadusta huolimatta niitä liian raskaina. Työ on yhteiskunnallisesti merkityksellistä. Millä voisi olla enemmän merkitystä järjestäytyneessä yhteiskunnassa kuin sillä, että vakavat rikosasiat käsi-

tellään perusteellisesti ja määrätään niistä seuraamus, joka vastaa rikoksen vahingollisuutta?

Danten klassikkoteoksessa *Jumalainen näytelmä* Malebolge on kuilu, jonne vilpilliset joutuvat helvetissä rangaistustaan suorittamaan. Helvetti voitaneen ymmärtää myös kuvaannollisessa merkityksessä siten, että väärintekijät ovat omilla pahoilla teoillaan ajaneet itsensä tilaan, josta heille aiheutuu kärsimystä. Nykyisessä yhteiskunnassa rangaistukset voivat tuntua kovin vaatimattomilta verrattuna näytelmässä kuvattuun. Taustalla on kuitenkin sama ajatus, eli pahojen tekojen sovittaminen. Vääryydellä on oltava seurauksensa. Järjestäytyneessä yhteiskunnassa ei voida ajatella, että lähimmäisen hyväksikäyttäminen seksuaalisessa tarkoituksessa voisi jäädä vaille seuraamuksia.

Kelloportinkadulla teofanian aattona 2023

Antti Tapanila

Sisällys

SAATTEEKSI	V
LYHENTEET	XIII
1 JOHDANTO	1
2 RIKOSOIKEUDELLISET MÄÄRITELMÄT	9
2.1 Suostumus	9
2.1.1 Sääntelyn esikuvat	9
2.1.2 Vapaaehtoisuus tunnusmerkistön edellytyksenä ..	12
2.1.3 Milloin seksuaalinen kanssakäyminen on vapaaehtoista?	14
2.2 Tahallisuus	21
2.2.1 Tahallisuuden määritelmä	21
2.2.2 Tahallisuus oikeuskäytännössä	23
2.2.3 Tahallisuuden merkitys seksuaalirikoksissa	27
2.3 Sukupuoliyhteys	34
2.4 Seksuaalinen teko	39
2.5 Suojaikäraja ja rajoitussäännös	44
3 SEKSUAALIRIKOSTEN TUNNUSMERKISTÖT	51
3.1 Aikuisiin kohdistuvat rikokset	51
3.1.1 Raiskaus	51
3.1.2 Törkeä raiskaus	56
3.1.3 Seksuaalinen kajoaminen	66

3.1.4	Seksuaalinen hyväksikäyttö	69
3.1.5	Seksuaalinen ahdistelu	77
3.1.6	Seksuaalisen kuvan levittäminen	82
3.1.7	Seksikauppaan liittyvät rikokset	84
3.1.8	Paritus	85
3.2	Lapsiin kohdistuvat rikokset	89
3.2.1	Lapsenraiskaus	89
3.2.2	Törkeä lapsenraiskaus	95
3.2.3	Seksuaalinen kajoaminen lapseen	102
3.2.4	Törkeä seksuaalinen kajoaminen lapseen.	105
3.2.5	Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	106
3.2.6	Lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin	110
3.2.7	Lapsiporno	112
3.3	Lainvalinta	115
4	ESITUTKINTA JA SYYTEHARKINTA.	119
4.1	Esitutinnan tavoitteet ja periaatteet	119
4.2	Esitutinnan alkaminen ja tutkinta- menetelmät.	122
4.3	Asianomistaja esitutkinnassa.	129
4.3.1	Täysi-ikäisen asianomistajan kuuleminen	129
4.3.2	Lapsen puhevallan käyttäminen	133
4.3.3	Lapsen kuulusteleminen	136
4.4	Puolustus esitutkinnassa	142
4.5	Syyttäjän mukanaolo esitutkinnassa	148
4.6	Syyteharkinta	151
4.6.1	Syyttäjän oikeudellisesta harkinnasta.	151
4.6.2	Näytön riittävyyden arvioiminen	157
5	OIKEUDENKÄYNTI KÄRÄJÖOIKEUDESSA	161
5.1	Syyteoikeus.	161
5.2	Käräjäoikeuden kokoonpano	167

5.3 Oikeudenkäynnin julkisuus	173
5.3.1 Asianomistajan henkilöllisyyden salassapito	174
5.3.2 Oikeudenkäyntiaineiston ja käsittelyn salassapito .	178
5.3.3 Menettelykysymyksiä	184
5.4 Syytesidonnaisuus	186
5.5 Todistelu	191
5.5.1 Todisteiden tarpeellisuus	193
5.5.2 Syytetyn vastaus ja tunnustaminen	196
5.5.3 Asianomistajan kuuleminen pääkäsittelyssä tai sen ulkopuolella	200
5.5.4 Asianomistajan kuulemisen järjestelyt	204
5.5.5 Asianomistajan kuulustelumenettely	206
5.5.6 Asianomistajan kuulustelutalenne	210
5.5.7 Asiantuntijatodistelu	212
5.6 Näytön arvioiminen	216
5.6.1 Lähtökohtia	216
5.6.2 Korkein oikeus näytön arvioijana	221
5.6.3 Ennakkopäätöksiä seksuaalirikosten näytönarvioinnista	227
5.6.4 Käytännön kokemuksia asianomistajan kertomuksen arvioimisesta	237
5.6.5 Lapsen kertomus	243
5.6.6 Syytetyn kertomus	246
5.6.7 Vaihtoehtoiset selitysmallit	249
5.7 Tuomio ja sen perusteleminen	254
5.7.1 Tuomion antaminen	254
5.7.2 Tuomion perusteleminen	256
6 SEKSUAALIRIKOSTEN SEURAAMUKSET	263
6.1 Rangaistuksen mittaamisen lähtökohdat	263
6.2 Rangaistuskäytäntö raiskausrikoksissa	265
6.3 Rangaistuskäytäntö lasten hyväksikäyttö- rikoksissa	270
6.4 Rangaistuksissa huomioon otettavia seikkoja	274

6.5 Rangaistukset aikuisiin kohdistuvista rikoksista	278
6.5.1 Raiskaus	279
6.5.2 Törkeä raiskaus	281
6.5.3 Seksuaalinen kajoaminen ja seksuaalinen hyväksikäyttö	282
6.6 Rangaistukset lapsiin kohdistuvista rikoksista	284
6.6.1 Lapsenraiskaus	284
6.6.2 Törkeä lapsenraiskaus	286
6.6.3 Seksuaalinen kajoaminen lapseen ja lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	287
6.7 Rangaistuksen määrääminen alennetulta asteikolta	290
6.8 Rangaistuksen koventaminen tai lieventäminen	292
6.9 Vankeusrangaistuksen lajin valinta	298
6.10 Yksityisoikeudelliset korvaukset	302
6.10.1 Tilapäinen psyykinen haitta	303
6.10.2 Korvaus kärsimyksestä	305
7 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	311
LÄHTEET	315
OIKEUSTAPAUSHAKEMISTO	321
ASIAHAKEMISTO	323